

Maryna Babińska

Полеміка членів польського товариства геральдичного над походження князя Федька Несвізького (1911-1930)

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 5, 72-94

2013 (2014)

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maryna Babińska
Wydział Historii Ukrainy
Żytomierskiego Państwowego Uniwersytetu im. Iwana Franki

Полемика членів Польського Товариства Геральдичного над походженням князя Федька Несвізького (1911-1930)

„...[Федько Несвізький] серед всіх князів Литви і Русі відзначався великою відвагою і тишився величезною повагою серед вояків. Він з допомогою татар, русинів, валахів та бессарабів, пригноблював підданих короля постійними наїздами з замків, котрі на Поділлі належали князеві Свидригайлові...”¹. Таку характеристику Федька Несвізького знаходимо на сторінках хронік Яна Длугоша. Серед учасників збройної боротьби князя Свидригайла за великокнязівський престол 1431-1440 рр. захисник Поділля Федько Несвізький є однією із найбільш контроверсійних постатей. Сучасний стан джерельної інформації не дає змоги встановити конкретної дати та місця народження князя. Невідомою залишається і точна дата його смерті. Праці сучасних дослідників та істориків XIX-XX ст. відрізняються варіантами написання прізвища князя Федька: „Несвідзький” [Neświdzki] (К. Стадницький), Несвіський [Nieświski] (В. Добровольська, Т. Василевський), Несвіцький [Nieświcki] (Ю. Вольф, Я. Тенговський, І. Чаманська), Несвізький [Nieświzki] (Ю. Пузина, З. Люба-Радзимінський, В. Семкович, К. Соханевич, А. Прохаска, О. Галецький).

Беззаперечним є факт, що староста кременецький та брацлавський Федір Несвізький був протопластою князівської династії Збаразьких (нове прізвище, взяте з назви м. Збараж, почали використовувати з середини XV ст.), а також гілок роду: Вишневецьких, Порицьких і Воронецьких. Вперше Федько згадується як один із свідків в листі великого князя Свидригайла про перемир'я з королем Владиславом II Ягайлом, датованим 1 вересня

¹ *Jana Długosza roczniki czyli kroniki sławnego królestwa polskiego*, ks. XI-XII (1431-1444), Warszawa, 2009, s. 87.

1431 р.² У війні Свидригайла із Зигмунтом Кейстутовичем за велико-князівській престол (1432-1435) Федір Несвізький воював на стороні князя Свидригайла. „Найхоробріший бунтівник епохи”, „муж живого розуму”³ не зважаючи на успіхи в військових кампаніях, через підозри Свидригайла в зраді, був ув'язнений разом з дружиною і дітьми та мало не втратив життя. Звільнений за сприяння Михайла Бучацького, в 1434 р. князь Федько перейшов на сторону польського короля Владислава III⁴.

Наприкінці XV ст. нове покоління князів Несвізьких швидко зміцнило свої позиції на Поділлі та Волині. В згаданий період сформувалися підвалини майбутньої потужності князівських династій, на які розділилося потомство князя Федька Несвізького. З-поміж згаданих родів, котрі походили від князів Несвізьких-Збараських, найвідомішими були Вишневецькі, котрі отримали прізвище від родового гнізда Вишневець на р. Горинь. Перший представник роду, котрий згадується в документах під новим прізвищем – намісник брацлавський Михайло Збараський-Вишневецький (1470-1517). Протягом першої половини XVI ст. Вишневецькі належали до десяти найбагатших родів Великого князівства Литовського⁵. Кульмінацією зростаючої потужності роду стало обрання 1669 р. Михайла Корибута Вишневецького (1640-1673) королем Речі Посполитої.

Відповідно до родової традиції, зафіксованої з 60- х рр. XVI ст., князі Збараські, вважалися нащадками Великого князя Литовського Гедиміна. Своім предком Збараські називали сина князя Ольгерда Гедиміновича Дмитра Корибута (бл. 1350-після 1404 р.). Першим відомим свідченням даної традиції є печатка троцького воєводи Стефана Збараського на акті Люблінської унії, на якій поруч із гербами батьківського та материнського родів її власника вміщено також герби „Погоня” та „Стовпи Гедиміновичів”⁶. Згаданий факт підтверджується і частим додаванням Збараськими до родового прізвища патронімів: „Корибутович” або „Корибут”⁷.

² В. Собчук, *З історії титулованої української аристократії пізнього Середньовіччя: Становлення роду князів Збараських та його володінь на Волині*, „Молода нація”, № 1, 2000, с. 231.

³ W. Dobrowolska, „Ozdoby” *rodu Zbaraskich*, „Ateneum Wileńskie”, №15, 1928, s. 167.

⁴ A. Boniecki, *Herbarz Polski*, T. 2, 1900, s. 216.

⁵ *Rody magnackie Rzeczypospolitej*, pod red. H. Kamińskiego, M. Wilińskiej i M. Ziemińskiej, Warszawa, 2009, s. 282-283.

⁶ W. Semkowicz, *Łosk i wygaśnięcie Korybutowiczów*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, T. VII, 1926, s. 197 (przypis).

⁷ С. Келембет, *Князі Несвізькі, Збараські та Вишневецькі – Гедиміновичі чи ні?* „Культура народів Причорномор'я”, № 162, 2009, с. 111.

Протягом другої половини XIX ст., з'явилася низка досліджень, котрі спростовували офіційну версію походження роду. Однією з перших на згадану тему вийшла монографія Казимира Стадницького „Bracia Władysława-Jagielly Olgierdowicza” (1867 р.). В даній праці історик висловив думку, що князі Збаразькі помилково або свідомо, шляхом фальсифікацій Литовської Метрики, зарахували власний рід до пануючої литовської династії, утотожнивши особу свого першого відомого предка Федька Несвізького з князем Федором (сином Дмитра Корибута). На думку вченого, протопластом роду Несвізьких-Збаразьких був зем'янин Дениско Мукосійович, котрий отримав Збараж у пожиттєве володіння, відповідно до декрету князя Казимира Ягеллончика 1442 р.⁸ Пізніше версію К. Стадницького підтримували у власних дослідженнях Юліан Бартошевич⁹ та Александр Яблоновський¹⁰.

Відомий дослідник роду Гедиміна Юзеф Вольфф не мав сумнівів, щодо князівського походження Збаразьких і вважав протопластом роду Федька Несвізького. Згідно концепції вченого, Федько Несвізький був лише пожиттєвим власником Збаража, не маючи права передачі міста своїм нащадкам. Після 1442 р., місто було передане у власність Денискові Мукосійовичу і лише після його смерті, знову повернулося у власність нащадків князя Федька¹¹. Заперечуючи тезу К. Стадницького про спорідненість Несвізьких та Мукосійовичів, Ю. Вольфф все ж заперечував тотожність осіб Федька Несвізького та Федора Корибутовича. Вчений стверджував, що рід Корибутовичів вигас на синах князя Дмитра Корибута, тоді як Федько Несвізький беззаперечно мав нащадків¹². На думку дослідника, Федько Несвізький походив з луцьких князів Несвізьких („Nieswizkich”), котрі взяли прізвище від поселення Несвіча на р. Полянці. Представники династії згадуються в руських літописах XIII- XV ст.¹³

Найбільшу увагу проблемі походження Федька Несвізького присвятили члени Польського Товариства Геральдичного. Інституція повстала 1906 р. у Львові з ініціативи Ф. Пекосинського та Л. Пижхали. З 1925 р. Товариство перетворилося в загальнопольський центр вивчення проблем генеалогії,

⁸ K. Stadnicki, *Bracia Władysława-Jagielly Olgierdowicza krola Polski, wielkiego xięcia Litwy*, Lwów 1867, s. 105-109.

⁹ J. Bartoszewicz, *Kniaź i xiążę*, Kraków, 1876, s.17.

¹⁰ A. Jablonowski, *Rewizja zamkow ziemi wołyńskiej w połowie XVI wieku*, „Źródła dziejowe”, T. 6, 1877. s. LXIX.

¹¹ J. Wolff, *Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku*, Warszawa, 1895, s. 275-276.

¹² Tenże, *Ród Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł K. Stadnickiego: «Synowie Gedymina», «Olgierd i Kiejstut» i «Bracia Władysława Jagielly»*, Kraków 1886, s. 158.

¹³ Tamże, s. 155-156.

геральдики та інших спеціальних історичних дисциплін. В 1930 р. центр інституції перенесено зі Львова до Варшави. Протягом 33-річного періоду наукової діяльності (1906-1939 рр.) Товариство успішно виконувало функції провідної інституції в згаданих галузях історичної науки. Членами Польського Товариства Геральдичного були видатні науковці: В. Семкович, С. Дзядулевич, А. Прохаска, А. Чоловський, З. Люба-Радзимінський, О. Галецький, Г. Полячківна, К. Соханевич, Ю. Пузина, О. Форст-Батаглія та ін. Результати наукових досліджень членів інституції, рецензії, огляди нової літератури, присвяченої спеціальним історичним дисциплінам, публікувалися на сторінках фахових часописів Товариства – „Miesięcznika Heraldycznego” та „Rocznika Towarzystwa Heraldycznego”.

Цикл публікацій Юзефа Пузини в „Miesięczniku Heraldycznym” розпочав тривалу полемику серед членів Польського Товариства Геральдичного навколо походження Федька Несвізького, котра тривала до 1930 р. В 1911 р. вийшла його перша стаття „O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego”, котра перетворила проблему походження князів Збараських в одну із найбільш обговорюваних тем серед дослідників руських князівських династій. Крім Ю. Пузини в полеміці прийняли участь З. Люба-Радзимінський, А. Прохаска, С. Дзядулевич, В. Семкович, К. Соханевич, О. Галецький та ін.

Ю. Пузина захищав стару версію походження Несвізьких від князівської династії Корибутовичів, обґрунтовуючи гіпотезу ідентичності Федька Несвізького та Федора Корибутовича. Свою думку історик аргументовував фактом володіння Дмитром Корибутом Новгородком-Литовським. Поряд з Новгородком володіння охоплювали Лоск на півночі, та Несвіж на південному-сході. Вчений стверджував, що Федько Несвізький разом з братом Іваном взяли прізвище від згаданого Несвіжу (сучасна Білорусь)¹⁴. Вчений також зауважував, що в актах 1420-1440 рр. Федько Несвізький та Федір Корибутович ніколи не згадувалися разом в одному документі, хоча обидва належали до свити князя Свидригайла¹⁵.

Ю. Пузина доповнив вищезазначений факт про довічне посідання Федором Несвізьким Збараської, Вінницької, Хмільницької волостей. Історик стверджував, що князь був також доживотним старостою брацлавським та кременецьким. Вже згадувалося про лист Ф. Несвізького до Владислава III, опублікований в опрацюванні М. Круповича, в котрому князь називав Збараж, Вінницю і Хмільник своїми володіннями, успадкованими після смерті батька („ojcowizną”). Історик звернув увагу на факт, що ті самі замки

¹⁴ J. Puzyna, *O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №1-2, 1911, s. 13.

¹⁵ Tenże, *O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №3-4, 1911, s. 46.

і волості близько 1393 р. отримав у володіння Дмитро Корибут, у якості компенсації за втрачену, через конфлікт із Великим князем Литовським Вітовтом, Сіверщину¹⁶.

Протилежною була версія походження князів Збаразьких заслуженого діяча Польського Товариства Геральдичного, дослідника генеалогії князівського роду Сангушків, Зигмунта Люба-Радзимінського. Як захисник історичних прав русько-литовських династій¹⁷, історик не підтримував версії К. Стадницького та Ю. Бартошевича про зем'янське чи боярське походження Несвізьких. Натомість твердження Ю. Пузини про ідентичність Федька Несвізького та Федора Корибутовича було, на думку вченого, непереконливим.

В першу чергу З. Люба-Радзимінський звернувся до джерел, на які посилався Ю. Пузина, а саме на працю Мацея Стрийковського „Kronika Polska, Litewska, Żmudzka i wszystkiej Rusi”¹⁸. Дане джерело містить відомості про передачу Дмитрові Корибуту земельних володінь на Поділлі та Волині¹⁹. Інтерпретуючи згадану відомість, Ю. Пузина прийшов до висновку про спадкові права Федька Несвізького на Збаразьку, Вінницьку та Хмельницьку волості. Іншу інформацію містить виданий Ігнацієм Даниловичем „Latoписец Litwy i Kronika Ruska”²⁰. В літописі повідомляється що Великий князь Литовський Вітовт захопивши Поділля в 1393 р., де князував Федір Коріатович (?-1414), частину земель віддав польському королю, в позосталій частині (Брацлаві, Соколю, Вінниці) залишив своїх старост²¹. Аналізуючи обидва джерела, З. Люба-Радзимінський відзначив, що М. Стрийковський писав свою працю в період коли князі Збаразькі належали до найвищих аристократичних кіл Речі Посполитої і на офіційному рівні іменувалися Корибутовичами. Цілком імовірною є версія, що факт про подільські володіння Федора Несвізького привів хроніста до висновку про незнану другу дільницю Дмитра Корибута²².

¹⁶ Там же, s. 44.

¹⁷ М. Бабінська, *Правобережна Україна в дослідженнях Зигмунта Люби-Радзимінського (1843-1928)*, „Часопис української історії”, №23, 2012, с. 137.

¹⁸ *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*, t. II, Warszawa, 1846, s. 577.

¹⁹ Там же, s. 101.

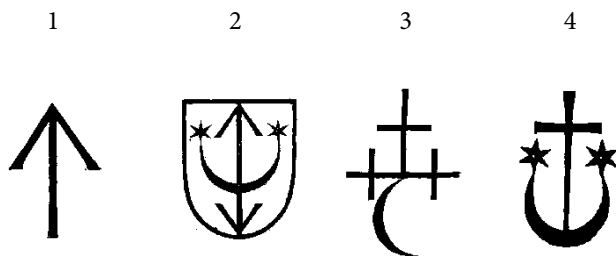
²⁰ *Latoписец Litwy i kronika Ruska: z rękopisu sławiańskiego przepisane, wypisami z Wremiennika Sofijskiego pomnożone, przypisami i objaśnieniami, dla czytelników polskich potrzebnymi opatrzone*, red. I. Daniłowicz, Wilno 1827, s. 328.

²¹ Там же, s. 52.

²² Z. Luba-Radzimiński, *W sprawie pochodzenia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №9-10, 1911, s. 143.

Спроби Ю. Пузини підтвердити власну гіпотезу сфрагістичними матеріалами були також не досить успішними. Виявлені дослідником в „Notatach Jana Zamoyskiego” візерунки зображень печаток (Рис. 1) Івана Корибутовича (1), Івашка Несвізького (2), Федька Несвізького (3) та Івана де Несвіща (4) слугували основним аргументом на користь версії, що сином Івана Корибутовича був Івашко Несвізький, котрого історик ідентифікував як князя Івана Несвізького з Передільниці²³. Даний аргумент було спростовано Станіславом Дзядулевичем, а пізніше Зигмунтом Люба-Радзимінським.

Рис. 1

С. Дзядулевич спростував гіпотезу Ю. Пузини про подібність зображень печаток Івана Корибутовича та Івашка Несвізького. На думку вченого, знак останнього був різновидом гербу Сас і не мав нічого спільного зі стрілою на печатці Івана Корибутовича. Історик стверджував, що Івашко Несвізький походив із села Несвище в Галичині, будучи зем'янином, він не мав нічого спільного зі згаданими князівськими родами Корибутовичів та Передільницьких²⁴. З. Люба-Радзимінський, аналізуючи представлені Ю. Пузиною сфрагістичні докази, зауважив відмінність знаків Івана Корибутовича та Федька Несвізького, котра, на думку вченого, „цілком заперечує можливість якого-небудь родинного зв'язку, а тим більше братерства, між обома князями”²⁵.

Аргумент Ю. Пузини про те, що Федько Несвізький та Федір Корибутович ніколи разом не згадувалися в одному документі, З. Люба-Радзимінський спробував заперечити співставивши діяльність обох князів в протязі 1430-1440-х рр., відзначену в монографії Анатолія Левицького „Powstanie

²³ J. Puzyna, *O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №3-4, 1911, s. 43.

²⁴ S. Dziadulewicz, *Do artykułu p. t. „O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego”*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №5-6, 1911, s. 87-88.

²⁵ Z. Luba-Radziński, *W sprawie pochodzenia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №9-10, 1911, s. 144.

Świdrygiełły”. Відповідно до фактів, зібраних в публікації, в той час, коли Федько Несвізький захищав Східне Поділля від поляків, воюючи на стороні князя Свидригайла, Федір Корибутович зрадив останнього, перейшовши на сторону Зигмунта Кейстutowича. Про це свідчить участь Корибутовича в підписанні польсько-литовської унії 15 жовтня 1432 р.²⁶

Відомим епізодом тих подій була битва на р. Мурафа поблизу села Копистин на Поділлі 30 листопада 1432 р. Про подію повідомляється в листах комтура Людвіка фон Лансі до магістра Тевтонського ордену, вміщених в другому томі опрацювання І. Даниловича „Skarbiec diplomatów papieżkich” (№1644). Згадане джерело повідомляє про перемогу війська подолян, волохів і татар, очолюваного подільським князем В’ятком (Федьком) над поляками²⁷. Порівнюючи наведені факти З. Люба-Радзими́нський прийшов до висновку про малоймовірність того, що за такий короткий проміжок часу Федір Корибутович міг зрадити Свидригайла, а через місяць не лише повторно перейти на його сторону, а й очолити армію литовського князя у військових кампаніях на Поділлі²⁸. Відповідно до схеми, запропонованої вченим, Федько Несвізький очолював військо Свидригайла в битві на р. Мурафі, і лише в 1434 р. після звинувачень литовським князем у зраді та ув’язнення, перейшов на сторону Владислава III та Зигмунта Кейстutowича²⁹.

Остаточо розділяючи особи Федька Несвізького та Федора Корибутовича, З. Люба-Радзими́нський стверджував, що останній вдруге прийняв сторону Свидригайла в 1432 р., воював на його боці в битві під Вількомиром 1 вересня 1435 р., і як згадує літопис І. Даниловича, потрапив у полон до Зигмунта Кейстutowича³⁰. Останній раз, Федір Корибутович згадується в документі 1440 р., в котрому повідомляється про привітання короля Казимира Ягеллончика при в’їзді в Литву. Натомість в джерелах, цитованих Ю. Пузиною не було свідчень повторного переходу на сторону Свидригайла Федька Несвізького. Останній раз князь Федько Несвізький згадується в акті підданства Владиславові III 1435 р.³¹ Згадані аргументи З. Люба-Радзими́нського суттєво зменшили вагомість доказів Ю. Пузини.

²⁶ A. Lewicki, *Powstanie Świdrygiełły. Ustęp z dziejów unii Litwy z koroną*, Kraków, 1892, s. 153-154.

²⁷ *Skarbiec diplomatów papieżkich, cesarskich, krolewskich, książęcych; uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów*, t. 2, oprac. I. Daniłowicz, Wilno 1862, s. 147.

²⁸ Z. Luba-Radzimiński, *W sprawie pochodzenia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №9-10, 1911, s. 146.

²⁹ Там же, s. 148-150.

³⁰ *Latopisiec Litwy i Kronika Ruska*, pod red. I. Daniłowicza, Wilno 1827, s. 59.

³¹ В. Розов, *Українські грамоти*, Т. 1., Київ 1928, № 72, с. 131-133.

На критичні зауваження З. Люба-Радзимінського Ю. Пузина спробував відповісти в наступних своїх публікаціях 1912 р.³² Однак представити переконливі аргументи на захист власної версії, окрім того як закинути опоненту, що „усі його спроби спростувати тезу ідентичності постатей Федька Несвізького та Федора Корибутовича лише виразніше її підкреслили”³³, історику так і не вдалося. Нові публікації Ю. Пузини не залишилися без уваги З. Люба-Радзимінського. В наступній своїй статті вчений зосередився на доведенні висунутих раніше аргументів³⁴. Однак нових доказів на захист власної версії історику представити не вдалося.

В 1912 р. до полеміки про походження князів Несвізьких приєднався Антоній Прохаска. Слідом за З. Люба-Радзимінським, він вважав помилковою версію Ю. Пузини. Власну аргументацію історик зосередив на критиці тези Ю. Пузини про володіння Корибутом Новгородком-Литовським (місто в басейні р. Неман, сучасна Білорусь³⁵) та Несвіжу. А. Прохаска вказав на ігнорування Ю. Пузиною переказу літопису І. Даниловича, котрий підтверджували два тевтонські аннали про похід 1382 р. князя Кейстута проти Корибута до Новгороду-Сіверського³⁶. З цього вчений зробив висновок про те, що Дмитро Корибут володів Новгородом-Сіверським, а не Новгородком-Литовським. Даний аргумент не міг спростувати доказів Ю. Пузини, оскільки історик, не заперечував факт володіння Корибутом Новгородом-Сіверським. В своїй першій статті історик уточнював, що згадане місто було втрачене Дмитром Корибутом після подій 1392-1393 рр., натомість князю вдалося зберегти частину володінь при Несвіжу і Лоску. Вчений також підкреслював високу імовірність подальшого володіння Корибутом Новгородком-Литовським³⁷. Варто зауважити, що сучасні дослідження спростовують дане твердження, оскільки протягом другої половини XIV ст. місто належало Кейстутовичам (князю Войдагові Кейстутовичу та його сину Юрію). В 1401 р. Новгородське князівство було передано Зигмунту Кейстутовичу³⁸.

³² J. Puzyna, *W sprawie Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №1-2, 1912, s. 18-26.

³³ Tenże, *W sprawie Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №3-4, 1912, s. 64-65.

³⁴ Z. Luba-Radziwiński, *Jeszcze w sprawie pochodzenia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №5-6, 1912, s. 93-95.

³⁵ *Nowogródek [w:] Encyklopedia kresów*, pod red. M. Karolczuk-Kędzierskiej i A. Betleja, Kraków 2004, s. 310-311.

³⁶ A. Prochaska, *Czy możliwą jest identyczność kniaziów Nieświeskich z Korybutowiczami?*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №5-6, 1912, s. 89.

³⁷ J. Puzyna, *O pochodzeniu kniazia Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №1-2, 1911, s. 13-14.

³⁸ Л. Войтович, *Княжа доба на Русі: портрети еліти*, Біла Церква, 2006, с. 662, 666.

Суперечливим виглядає й аргумент про зв'язок Федька Несвізького з Несвіжем. В зверненні до короля Владислава III 1434 р., перераховуючи свої володіння, князь Федько не згадував Несвіж. З 1445 р.³⁹ Несвізька волость була власністю Миколи Немировича, а з 1492 р. – воєводи троцького Петра Монтигірдовича та його нащадків, а з 1513 р. – перейшла у власність Радзивілів. Натомість документальних свідчень володіння Несвіжем Федьком Несвізьким не виявлено⁴⁰.

А. Прохаска не погоджувався із твердженням Ю. Пузини про прибуття з Новгородка-Литовського на Поділля Федора Корибутовича в 1392-1393 рр. Оскільки протягом 1393 р. велася боротьба за Поділля між Федором Коріатовичем та князем Вітовтом, котра закінчилася вигнанням першого до Мункача (сучасн. Мукачеве). Помилковим, на думку вченого є версії про повторне прибуття на Поділля Федора Коріатовича, котрий свою подальшу боротьбу за втрачені володіння вів перебуваючи в Угорщині⁴¹.

Спростовуючи твердження Ю. Пузини про отримання Корибутом Вінниці в 1393 р., А. Прохаска звернув увагу на акт донації Західного Поділля Спиткові II з Мельштина (?-1399) 1395 р. В згаданому документі Владислав II Ягайло зазначив Вінницю як королівську власність. Якби на той час містом володіли Дмитро Корибут чи Федір Корибутович, король неодмінно мусив би згадати попередніх власників Вінниці в донаційному акті для Спитка⁴².

Для доповнення висновків З. Люба-Радзимінського про малу імовірність того, що в період з жовтня до кінця листопада 1432 р. одна особа могла прийняти участь у всіх вищезазначених подіях, вчений зауважив, що сама герменевтика джерел прямо виключає можливість прийняття гіпотези Ю. Пузини⁴³.

В своїй наступній статті „Niecو faktów do sprawy Fedka Nieświzkiego”⁴⁴, Ю. Пузині вдалося повернути полеміку в нове русло, розмістивши в публікації нове джерело. Ним став опублікований в праці А. Коцебу „Switrigail, ein Bentrag zu der Geschichte von Litthauen Russland, Polen und Preußen”⁴⁵ лист

³⁹ А. Ліцкевіч, *Старабеларускія граматы XV ст. з Archiwum głównego akt dawnych у Варшаве*, „Здабыткі. Дакументальныя помнікі на Беларусі”, Вып. 11, 2009, с. 17–18.

⁴⁰ J. Jakubowski, *Czy istnieli kniaziowie Nieświescy?*, „Ateneum Wileńskie”, №1, 1923, s. 2-5.

⁴¹ А. Prochaska, *Czy możliwą jest identyczność kniaziów Nieświeskich z Korybutowiczami?*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №5-6, 1912, s. 90.

⁴² Тамже, s. 89-90.

⁴³ Тамже, s. 91-92.

⁴⁴ J. Puzyna, *Niecو faktów do sprawy Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №9-10, 1913, s. 145-151.

⁴⁵ А. Kotzebue, *Switrigail: ein Bentrag zu der Geschichte von Litthauen Russland, Polen und Preußen*, Leipzig, 1820, s. 71; URL: <http://books.google.com.ua/books?id=YyRNAAAAcAAJ&printsec=front->

князя Свидригайла до великого магістра Тевтонського ордену, датований 8 лютим 1432 р. В листі згадується, що староста подільський Федір Корибутович попереджував Великого князя про збройні приготування поляків. Оскільки старостою Свидригайла на Поділлі протягом 1431-1431 рр., беззаперечно був Федько Несвізький, висновок про ідентичність Федька Несвізького та Федора Корибутовича здавався цілком обґрунтованим. Однак дане джерело раніше аналізував Ю. Вольфф, котрий заперечував теорію тотожності постатей обох князів, стверджуючи що в листі йшлося про Федора Несвізького, а прізвище „Корибутович”, в переказі листа Свидригайла було додано самим А. Коцебу⁴⁶.

Для з'ясування достовірності фактів, поданих Ю. Пузиною, редакція „Miesięcznika Heraldycznego” звернулася до Державного Архіву в Кенігсберзі з проханням надання копії згаданого листа. Після отримання копії документу, котру опубліковано в „Miesięczniku...”⁴⁷, було встановлено, що згадане джерело – не лист самого Свидригайла, як відмічалось раніше, а вїта з Братяну, написаний до великого магістра в Волковиську 8 лютого 1432 р. Лист не зберігся в оригіналі, в кенігсбергському архіві зберігався сучасний йому відпис. Після самого листа вїта, на тій же картці вміщено німецький переклад листа Федора Корибутовича до Свидригайла, написаного руською мовою. Нові докази переконали А. Прохаску в правдивості версії Ю. Пузини, про що історик написав у своїй статті 1913 р., і більше не приймав участі в дискусії⁴⁸.

Останні аргументи Ю. Пузини не вплинули на бачення проблеми З. Люба-Радзимінського. Вчений не дав оцінку нового джерела, з огляду на те, що даним питанням займався В. Семкович. Для заперечення спроб його опонента ідентифікувати Федька Несвізького як Федора Корибутовича, історик в черговий раз спробував співставити „itinerarze” – відмічену в документальних джерелах діяльність обох князів у проміжку між 1422 та 1440 рр.⁴⁹

cover&dq=Switrigail,&hl=uk&sa=X&ei=mqbfUtuROsmUhQeGg4Bo&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q=Switrigail%2C&f=false

⁴⁶ J. Wolff, *Ród Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł K. Stadnickiego: „Synowie Gedymina”, „Olgierd i Kiejstut” i „Bracia Władysława Jagiełły”*, Kraków 1886, s. 155.

⁴⁷ *Spór o Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №-11-12, 1913, s. 190-191.

⁴⁸ A. Prochaska, *O identyczności ks. Fedka Nieświzkiego z Fedorem Korybutowiczem*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №11-12, 1913, s. 192-194.

⁴⁹ Z. Luba-Radziński, *Itinerarze kn. Fedora Korybutowicza i Fedka Nieświzkiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №11-12, 1913, s. 194-199.

Аргументуючи власну версію, З. Люба-Радзимінський підкреслював, що якби Федько Несвізький мав кровну спорідненість з правлячим домом Литви і Польщі (Федір Корибутович був рідним племінником Свидригайла та Ягайла), неодмінно мусив би це зазначати в документах, чого не робив, так само не вживаючи займенника „ми” замість „я”, як це зазвичай, окрім декількох винятків робили князі правлячої династії. Черговим доказом на користь спростування зв'язку Несвізьких з Корибутовичами було ієрархічне упослідження князя Федька Несвізького перед князями, котрі належали до нащадків Ольгерда та Кейстута в документах 1431-1433 рр. В згаданих джерелах Федько Несвізький вписаний останнім серед князів, безпосередньо перед панами. Зовсім по-іншому виглядає ієрархічне становище Федора Корибутовича в актах 1422-1433 рр.⁵⁰

З. Люба-Радзимінський звернув увагу на ще один факт. В усіх відомих документах, син Корибута згадується як князь Федір, і лише одного разу під кінець своєї політичної кар'єри, виступає в хроніці Я. Длугоша як „Chbotko Koributh”. Тоді як князь Несвізький, в більшості документальних актів та згадках тогочасних послів, посадовців та хроніці Я. Длугоша іменувався Федьком (Fed'kiem, Vetkiem, Wiatkiem)⁵¹.

Серйозні аргументи проти ідентичності Федька Несвізького та Федора Корибутовича висунув Владислав Семкович. В своїх дослідженнях вчений головну увагу приділив аналізу сфрагістичних джерел. Опубліковані в дослідженні зразки зображень печаток В. Семкович розділив на дві групи. До першої (Рис. II) відніс вміщені в статті Ю. Пузини зразки другої та четвертої печатки, як такі, що не мають жодного стосунку як до князів Корибутовичів, так і Несвізьких. Обидва їх власники представниками шляхти Руського воеводства і згадувалися в документах 20-30-х рр. XV ст. Спростувавши припущення С. Дзядулевича та З. Люба-Радзимінського про ідентичність власників обох знаків, дослідник ідентифікував їх як Івана де Нівесча – галицького зем'янина, та Івашка Несвіського – львівського зем'янина⁵².

⁵⁰ Tamże, s. 199.

⁵¹ Tamże, s. 200.

⁵² W. Semkowicz, *Korybutowicze i Nieświczcy w świetle heraldyki*, „Miesięcznik Heraldyczny”, № 11-12, 1913, s. 201.

Рис. II

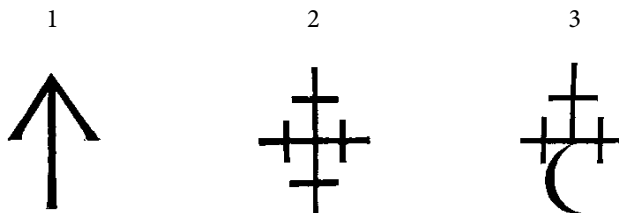

печатка Івана де Нівесча

печатка Івашка Несвізького

Другу групу склали подані Ю. Пузиною печатні візерунки Івана Корибутовича та Федька Несвізького, а також виявлені В. Семковичем зразки печаток Івана Несвізького та Федора Корибутовича (Рис. III). Печатка князя Івана Корибутовича з документу 1431 р. представляла зображення стріли, повернутої вістрям догори. З „Notat Zamoyskiego” відомим є візерунок печатки Івана Несвізького із актів поруки князів та бояр 1387-1388 рр. Зображення представляє хрест, всі боки котрого схрещені⁵³.

Рис. III

печатка
Івана Корибутовича

печатка
Івана Несвізького

печатка
Федька Несвізького

Проаналізувавши дані джерела, історик прийшов до висновку, що нічого спільного між печатками Івана Корибутовича Івана Несвізького немає, відповідно теза про ідентичність згаданих осіб є безпідставною. Натомість розглянутий візерунок на печатці Івана Несвізького вказує на тісну спорідненість зі знаком Федька Несвізького, відомого також з „Notat Zamoyskiego”, як печатка з акту 7 вересня 1434 р. Порівнявши обидва знаки вчений прийшов до наступного висновку: „...Подібність знаків Івана та Федька Несвізьких, котрі відрізняються лише тим, що, місце нижнього хреста в знаку Івана на печатці Федька зайняв повернутий вліво півмісяць,

⁵³ Tamże, s. 202.

наштовхує на думку, що Федько Несвізький був сином Івана Несвізького. Іван Несвізький безсумнівно є ідентичний з князем Іваном Несвізьким з 1387-1388 рр., котрий останній раз згадувався в документі 1403 р., як свідок Вітовта. Разом з тим Федір Несвізький живе і діє вже в наступній генерації в 1431-1435 рр., саме тому версія про його синівство виглядає правдоподібною. Тип гербового символу Івана та Федька Несвізьких пізніше повторюється в гербі Збараських, походження яких від Федька Несвізького є доведеним...⁵⁴ (Рис. IV).

Зображення печатки Федора Корибутовича з гродненського документу від 15 жовтня 1432 р., опубліковане Ф. Пекосинським (Рис. V), було також оглянуте В. Семковичем. Знак представляє хрест, нижній край якого зігнуто в обидві сторони і перекручено. На думку дослідника, печатка Федора Корибутовича була іншого типу, ніж печатки Федька та Івана Несвізьких, та їх нащадків князів Збараських. Резюмуючи вищезазначене, В. Семкович в проблемі походження Федька Несвізького підтримав точку зору З. Люба-Радзимінського про те, що Федько Несвізький та Федір Корибутович дві різні постаті⁵⁵.

Лист вїта з Братяну та доданий до нього лист Федора Корибутовича не змінили поглядів В. Семковича. Критично оглянувши дане джерело, вчений висловив припущення про можливість помилки в заголовку листа Федора Корибутовича (саме в цій частині він згаданий як „howptman usz der Podolie”). На думку дослідника, помилки міг припуститися писар, котрий вносив обидва листи до реєстру, і міг переплутати мало відомого Федька Несвізького із Федором Корибутовичем⁵⁶.

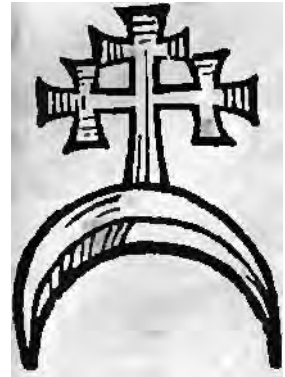

Рис. IV. Герб князів Збараських (Б. Папроцький „Gniazdo spoty”)

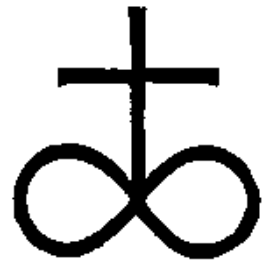

Рис. V. Зображення печатки Федора Корибутовича

⁵⁴ Tamże, s. 203.

⁵⁵ Tamże, s. 203-204.

⁵⁶ Tamże, s. 204.

Дослідження В. Семковича на полі вивчення сфрагістичних пам'яток роду Збаразьких доповнив Казимир Соханевич, котрий знайшов в судових записках трембовельської гродської книги XVI ст. зразок печатного знаку князя Юрія Андрійовича Збаразького (Рис. VI). Новий знак представляв хрест зі схрещеними боками. Зображення було схоже на печатний знак Івана Несвізького з 1387-1388 рр. Дане відкриття вказало на існування безперервної гербової традиції князів Збаразьких. Існувала майже двохсотлітня історія використання даного гербового типу від Івана Несвізького до князів Збаразьких другої половини XVI ст.⁵⁷

Рис. VI. Зображення печатки Юрія Андрійовича Збаразького

Я. Замойського, історик знайшов лист князя Федька Несвізького до Грицька Кердиевича. Окрім загальної інформації джерело містить згадку про взяття в полон брата Федька Несвізького Івана. Як відомо брата Івана теж мав Федір Корибутович. Дана згадка, на думку О. Галецького, була черговим доказом на користь версії Ю. Пузини⁶⁰.

В. Семкович не вважав аргументи О. Галецького переконливими. Для обґрунтування власної думки, вчений навів цілу низку прикладів з русько-литовських династій, згаданих в праці Ю. Вольфа „Kniaziowie litewsko-ruscy”, сучасних Несвізьким та Корибутовичам, в котрих були рідні брати Федір та Іван (родини Бельських, Боратинських Друцьких-Бабичів, Глинських-

Перша світова війна (1914-1918) переврала дискусію на сторінках „Miesięcznik Heraldyczny”, однак в самому середовищі Польського Геральдичного Товариства „генеалогічна війна” не вщухала. В 1915 р. концепція Ю. Пузини була підтримана Оскаром Галецьким, котрий в своїх дослідженнях „Ostatnie lata Świdrygiełły”⁵⁸ та „Dzieje unii Jagiellońskiej”⁵⁹ прийняв „корибутівську” версію походження династії Збаразьких. Досліджуючи кореспонденцію часів боротьби Свидригайла із Зигмунтом 1433-1434 рр. зі зборів

⁵⁷ K. Sochaniewicz, *Przyczynek do rozwoju herbu książąt Zbarazkich*, „Miesięcznik Heraldyczny”, №5-6, 1914, s. 119.

⁵⁸ O. Halecki, *Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka*, Kraków 1915, s. 115.

⁵⁹ Tenże, *Dzieje unii Jagiellońskiej*, Kraków 1919, s. 142.

⁶⁰ O. Halecki, *Z Jana Zamoyskiego inwentarza Archiwum Koronnego*, „Archiwum Komisji Historycznej”, t. XII, 1919, cz. I, s. 200-201.

Семеновичів, Мезацьких, Одоевських, Пронських)⁶¹.

Нові контраргументи В. Семкович зосередив на доведенні твердження, що рід князя Дмитра Корибута вигас на його синах. На цей факт становчо вказує родовід князів литовських, опрацьований Станіславом Пташицьким та виданий в XVII томі збірки „Полное собрание русских летописей” (розділ III „Начало государей литовских”), в котрому повідомляється, що сини князя Корибута: Іван, Жигимонт (Зигмунт) та Федір були бездітними⁶². Згадану версію частково підтверджують документи, в котрих згадуються власники Лоску XV-XVI ст. Виявлені вченим у Віленській кафедральній капітулі документи, що висвітлюють історію Лоска (містечка, котре було власністю Дмитра Корибута) мали важливе значення для подальшого ходу дискусії. Серед згаданих джерел, найбільший інтерес становило сім документів. Перший документ з 1444-1447 рр. містив інформацію про передачу Лоска вдовою Федора Корибутовича, княгинею Анастасією її зятю, земському маршалку Петру Монтигірдовичу, за умови її пожиттєвого утримання, опіки та видання заміж двох її дочок. В двох інших документах повідомляється про утримання парафіяльного костелу в Лоску княжною Анною (дочкою Анастасії та дружиною Петра Монтигірдовича). Три документи з 1492-1493 рр. повідомляють про передачу Лоска княжною Анною воеводі троцькому Петру Яновичу, котрий був онуком її чоловіка Петра Монтигірдовича. В останньому документі описано судовий процес 1522 р. між спадкоємцями княжни Анни за Зецовський (Зоцовський) двір поблизу Лоска⁶³.

Згадані документи наштовхнули В. Семковича на наступні висновки:

- 1) дружина Федора Корибутовича Анастасія в 1444-1447 рр. була вдовою;
- 2) Федір Корибутович не залишив нащадків по чоловічій лінії, натомість мав трьох дочок: Анну, Василису та Марію. Про це свідчить той факт. Що княгиня Анастасія була вимушена просити опіки для себе і двох доньок у зятя, хоча після смерті батька обов'язок опіки над матір'ю і сестрами лежав на синах померлого. Якби в згаданий період були живі сини Федора Корибутовича, то мусили ввійти до числа спадкоємців Лоску;
- 3) судова справа 1522 р. залоський маєток точилася між представниками родів Кішків та Івашковичів. Якби Несвізькі або Збаразькі були родичами

⁶¹ W. Semkowicz, *Łosk i wygaśnięcie Korybutowiczów*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VII, 1926, s. 201.

⁶² *Полное собрание русских летописей*, Т. 17, Санкт-Петербург 1907, с. 598; URL: <http://dlib.rsl.ru/viewer/01004161955#?page=317>

⁶³ Там же, с. 202-204.

Корибутовичів, то неодмінно включилися б в боротьбу за Лоск, як найближчі спадкоємці. Поступовий перехід Лоску до чужих родин Монтигірдовичів, а потім Кішків засвідчує, що Федір Корибутович не залишив після себе нащадків чоловічої статі.

Ю. Пузина не визнав переконливими докази В. Семковича закидаючи, неправильне цитування вищезгаданих джерел. В своїй останній статті на дану тему, Ю. Пузина спробував критично проаналізувати аргументи своїх опонентів, котрі вважав поверховими та узагальненими. На думку дослідника, документи про передачу Лоска не були свідченням того, що княгиня Анастасія не мала синів. Згадані документи доводили лише факт володіння Лоском дружиною та дочкою Федора Корибутовича, а також висвітлювали історію подальшої долі маєтку⁶⁴. Варто зауважити, що нових доказів на користь власної версії Ю. Пузина не представив. Не вдалося йому спростувати і сфрагістичну сторону доказів В. Семковича. На цьому генеалогічна суперечка серед представників Польського Товариства Геральдичного щодо походження Федька Несвізького припинилася, без узгодження єдиної версії бачення проблеми.

В середовищі сучасних польських та українських істориків досі є прихильники версії ідентичності Федька Несвізького та Федора Корибутовича. Головні аргументи опонентів згаданої версії про малу вірогідність того, що протягом 1432-1435 рр. одна особа щонайменше чотири рази змінювала політичні погляди, вагаючись між Свидригайлом та Зигмунтом, Леонтій Войтович та Іванна Папа пояснюють як розповсюджене явище тих часів, проводячи аналогію з дрібними феодалами Франції підчас Столітньої війни та Англії в ході війни Білої та Червоної троянд^{65 66}. Підкреслюючи автентичність листа вїта з Братяну 1432 р., І. Папа визнає в проблемі походження Федька Несвізького пріоритетною думку Ю. Пузини. Дослідниця не відкидає й можливості пов'язання особи князя Федька із Коріатовичами, які тривалий час панували на Поділлі⁶⁷.

Нащадками Корибутовичів визнає князів Збаразьких авторка монографії роду Вишневецьких Ілона Чаманська. Окрім вищезгаданих аргументів на користь оборони версії Ю. Пузини, дослідниця найбільш вдало спробувала

⁶⁴ J. Puzyna, *Korybutowicze Nieświzcy. Moje ostatnie słowo w odpowiedzi Prof. Semkowiczowi*, „Miesięcznik Heraldyczny”, № 6, 1930, s. 110.

⁶⁵ Л. Войтович, *Княжа доба: портрети еліти*, Біла Церква 2006, с. 649.

⁶⁶ І. Папа, *Загадка походження князя Федька Несвізького: давні та новітні дискусії*, „Вісник Львівського університету: Сер.: Історична”, Вип. 46, 2011, с. 54.

⁶⁷ Tamże, с. 63.

пояснити справу передачі Лоска. Мало імовірно є твердження що володіння племінника Ягайла та Свидригайла обмежувалися самим Лоском. На думку І. Чаманської, згаданий маєток був власністю княгині Анастасії та її дочок. Дослідниця підкреслювала, що документи про передачу Лоска не можуть на пряму вказувати на підтвердження версії про вигасання чоловічої лінії династії Корибутовичів⁶⁸.

Опоненти версії ідентичності Федька Несвізького та Федора Корибутовича в своїх дослідженнях не лише підтверджують стару аргументацію членів Польського Геральдичного Товариства, а й пропонують нові можливі схеми походження протопласта династії князів Збараських та споріднених з ними родів. Не прийнявши версію Ю. Пузини та його послідовників, історик Ян Тенговський звернув увагу на список свідків Свидригайла 1433 р. В згаданому документі по відношенню до рідного племінника Свидригайла та Владислава II Ягайла Ярослава Лінгвеневича та онука князя Явнути Андрія Михайловича вжито слово „peros” (означ. близького родича – онука або племінника). Натомість Федька Несвізького згадано в документі останнім і жодної інформації про його родинні зв'язки з Гедиміновичами не відмічено⁶⁹.

На думку історика, Федько Несвізький був нащадком турово-пінських Рюриковичів. Батьком Федька вчений називає згаданого в документі 1388 р. князя Василя Вінницького, як особу котра відповідає маєтковому критерію. Ім'я Василь було поширене серед нащадків Федька Несвізького. Крім того, особу Василя Вінницького Я. Тенговський ідентифікував як Василя Боського, котрий згадується як свідок Свидригайла в документі для кам'янецьких домініканців 1401 р.⁷⁰

Дану версію підтримує Наталія Яковенко, котра до недавнього часу обґрунтовувала версію гедимінового коріння династії Збараських. В своїх попередніх працях дослідниця підкреслювала, що Рюриковичі вважали себе вищими за Гедиміновичів, котрі, розпорошуючись по всій території держави та укладаючи мішані шлюби, поступово втрачали зв'язок із власною родовою спільнотою. Для представників династії Рюриковичів XIV-XVI ст. Гедиміновичі були узурпаторами влади. Мало імовірною дослідниця вважала версію, зарахування до згаданої литовської династії руського роду із майже 400-річною державницькою традицією⁷¹. Натомість в останніх своїх

⁶⁸ I. Czamańska, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań 2007, s. 21, 23-24.

⁶⁹ J. Tęgowski, *Pochodzenie kniaziów Iwana i Fiodora Nieświckich*, „Genealogia”, t. 7, 1996, s. 135.

⁷⁰ Tenże, *Jeszcze o pochodzeniu kniazia Fiodora Nieświckiego*, „Genealogia”, t. 8, 1996, s. 88-90.

⁷¹ Н. Яковенко, *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Цен-тральна*

публікаціях Н. Яковенко визнала слушність аргументів Я. Тенговського, з огляду на введення істориком нових документальних джерел⁷².

Своєрідним поєднанням обох версій походження Федька Несвізького є версія Тадеуша Василевського. На думку вченого, Федько Несвізький був нащадком Корибута. Історик вважав Федька Несвізького не сином Дмитра Корибута, як стверджував Ю. Пузина, а онуком. За версією Т. Василевського, Федько Несвізький був сином князя Івана Корибутовича. Відповідно до даної концепції Федько Несвізький був рідним племінником Федора Корибутовича. Розділяючи обидві постаті, вчений пробував пояснити часті зміни політичної орієнтації князів 1432-1435 рр., ієрархічне становище Федька Несвізького в документах, та розбіжності в зображеннях на печатках⁷³.

Критика версії Ю. Пузини представлена в дослідженнях Олега Однороженка⁷⁴. На окрему увагу заслуговує версія Станіслава Келембета. Вчений називає родовим гніздом князів Несвізьких поселення Несвіж на Поділлі, згадане Я. Длугошем в описі подорожі Владислава II Ягайла зі Снятина до Литви 1415 р. З'ясовуючи походження Федька Несвізького, історик запропонував дві версії:

1) пращурами Федька могли бути болохівські князі, у власності яких в XIII ст. перебували земельні володіння на Волині та Поділлі. Болохівські князі належали до молодшої гілки волинських Рюриковичів;

2) не виключено можливість приналежності роду до однієї з пануючих на Поділлі до другої половини XIV ст. татарських династій. Відомими були факти переходу татарських князів на службу до Великого князя Литовського (яскравим прикладом слугує історія князівського роду Глинських). Черговим доказом для даної версії історик вважає зображення півмісяця на печатках Федька Несвізького та його нащадків князів Збараських⁷⁵.

З огляду на вищезазначені факти, висловлена Ю. Пузиною версія про тотожність осіб Федька Несвізького та Федора Корибутовича є малою мовірною.

Україна), Київ 1993, с. 85.

⁷² Tenże, *У пошуку меценатів та патронів: могилянський панегірик 1648 року на честь князя Яреми Вишневецького* [в:] *Наукові записки*, Т. 35, Київська Академія / Національний університет „Києво-Могилянська академія”, 2004, с. 9.

⁷³ T. Wasilewski, *Wnuczka Korybuta Olgierdowicza Zofia Zygmuntówna (Żedewidówna), księżna Zubrawicka i potomkowie Fedka Korybutowicza Nieświskiego Wiśniowieccy i Zbarascy*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, n. s.”, t. V (XVI), 2001, s. 176-179.

⁷⁴ О. Однороженко, *Князівська геральдика Волині середини XIV-XVIII ст.*, Харків 2008, с. 74-76.

⁷⁵ С. Келембет, *Походження князів Несвізьких, Збараських та Вишневецьких*, „Культура народів Причорномор'я”, № 164, 2009, с. 75-77.

Однак остаточно спростувати гіпотезу вченого його опонентам та сучасним дослідникам не вдалося. Обидві версії про литовське та руське коріння династії Збараських мають значну кількість прихильників у середовищі сучасних вчених. В світлі нинішнього стану джерельної бази проблеми, питання походження Федька Несвізького залишається відкритим.

Як інституція, пріоритетними напрямками діяльності якої були геральдичні та генеалогічні дослідження, вивчення сфрагістичних пам'яток та документальних джерел, Польське Товариство Геральдичне вперше поставило на науковий рівень вивчення проблеми походження князівської династії Збараських. В період 1911-1930 рр. в часописах Товариства на згадану тему опубліковано 16 статей та 3 уточнення. Окрім полеміки щодо походження Федька Несвізького, генеалогічна дискусія охопила також проблему походження ряду князівських династій Волині – Острозьких, Четвертинських, Корецьких. В ході полеміки до наукового обігу було введено ряд нових джерел, а також сформульовано базові аргументи обох версій, котрі досі слугують сучасним вченим важливими доказами для обґрунтування нових схем походження роду Несвізьких-Збараських.

Dyskusje Polskiego Towarzystwa Heraldycznego w latach 1911-1930 nad pochodzeniem księcia Fedka Nieświzkiego

Artykuł poświęcony jest jednej z największych dyskusji genealogicznych pierwszej połowy XX w. – o pochodzeniu księcia Fedka Nieświzkiego. Protoplasta książęcych dynastii Zbaraskich, oraz pochodzących od nich Wiśniowieckich, Poryckich i Woronieckich, starosta krzemieniecki i braclawski Fedko Nieświzki (data ur. nieznana–zm. ok. 1442 r.) był jednym z najdzielniejszych uczestników powstania Świdrygiełły. Dyskusja nad jego pochodzeniem rozpoczęta w końcu XIX w. trwa do dziś. Według tradycji rodowej książąt Zbaraskich, założyciela rodu Fedka Nieświzkiego uważano za potomka syna wielkiego księcia litewskiego Olgierda – Dymitra Korybuta. Jednak opracowania naukowe historyków drugiej połowy XIX w. (K. Stadnickiego i J. Wolffa), stanowczo podważyły oficjalną wersję jego pochodzenia. Najwięcej uwagi zagadnieniu pochodzenia Fedka Nieświzkiego poświęcili członkowie Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, które powstało w 1906 r. we Lwowie (jako Towarzystwo Heraldyczne), a od 1925 r. stało się ogólnopolskim centrum badań genealogii, heraldyki, i innych nauk pomocniczych historii. Wśród historyków skupionych w Towarzystwie nie było jednej wersji pochodzenia Fedka; każdy z oponentów przedstawiał własny schemat genezy owego rodu na łamach czasopism Towarzystwa – „Miesięcznika Heraldycznego” i „Rocznika Towarzystwa Heraldycznego”. Najwięcej rozpraw poświęconych owemu zagadnieniu opublikował Józef Puzyna. Historyk ten był zwolennikiem starej wersji o pochodzeniu książąt Zbaraskich identyfikując Fedka

Nieświzkiego jako Fedora Korybutowicza. Wersję Puzyny przyjęli Antoni Prochaska i Oskar Halecki. Niemniej w środowisku Towarzystwa nie brakowało oponentów owej koncepcji; Zygmunt Luba-Radzimiński, Władysław Semkowicz, Kazimierz Sochaniewicz udowodniali, że Fedko Nieświzki i Fedor Korybutowicz byli dwiema różnymi osobami. Artykuł mój omawia zasadnicze dowody i argumenty przedstawicieli obu koncepcji. Osobną uwagę poświęcono charakterystyce stanu badań tego zagadnienia we współczesnej polskiej i ukraińskiej historiografii.

Полеміка членов Польского Геральдического Общества в годах 1911-1930 о происхождении князя Фёдора Несвижского

Статья посвящена одной из самых важных генеалогических дискуссий первой половины XXв. - происхождению князя Фёдора Несвижского. Основатель княжеской династии Збараских, и происходящих от них Вишневецких, Порыцких и Воронежских, кременецкий и брацлавский староста Фёдор Несвижский (дата рождения неизвестна – умер ок. 1442 г.) был одним из самых храбрых участников восстания Свидригайла. Дискуссия о его происхождении началась в конце XIX в. и длится до сегодняшнего дня. Согласно родовой традиции князей Збараских, основатель рода Фёдор Несвижский считается потомком сына великого князя литовского Ольгерда – Дмитрия Корибута. Однако, научные исследования историков второй половины XIX в. (К. Стадницкого и Й. Волфа), категорично дискредитировали официальную версию его происхождения. Наибольшее внимание вопросу происхождения Фёдора Несвижского уделили члены Польского Геральдического Общества, созданного в 1906 г. во Львове (как Геральдическое общество), которое с 1925 г. стало польским центром исследований генеалогии, геральдики и других вспомогательных исторических дисциплин. Среди историков, принадлежащих к числу членов Общества, были сторонниками нескольких версий происхождения князя Фёдора. Каждый из оппонентов представлял свою собственную схему генезиса данного рода на страницах журналов Общества – „Геральдического Ежемесячника” и „Ежегодника Геральдического Общества”. Самое большое количество публикаций именно на эту тему создал Иосиф Пузына. Этот историк являлся сторонником старой версии происхождения князей Збараских. Он идентифицировал Фёдора Несвижского с Фёдором Корибутовичем. Версию Пузыны одобрили Антоний Прохаска и Оскар Халецкий. Однако в Общественном кругу было тоже несколько оппонентов данной концепции. Зигмунт Луба-Радзиминский, Владыслав Семкович, Казимир Соханевич доказывали, что Фёдор Несвижский и Фёдор Корибутович – это разные люди. Моя статья рассматривает основные доводы и аргументы председателей двух концепций. Особое внимание предоставлено характеристике нынешних исследований данного вопроса в современной польской и украинской историографиях.

Discussions of the Polish Heraldic Committee in 1911-1930 on the origin of Duke Fedko Nieświzki

The article is dedicated to one of the biggest genealogical discussions in the first half of the 20th century, i.e. the one about the origin of Duke Fedek Nieświzki. Fedek Nieświzki (date of birth unknown, died ca. 1442), the starost of Kremenets and Bratslav, the progenitor of the princely dynasty of the House of Zbaraski, as well as of, originating from them, the House of Wiśniowiecki, Porycki and Woroniecki, was one of the bravest participants of Švitrigaila's uprising. The discussion about his origin started in the late 19th century and still lasts. According to the tradition of the line of the House of Zbaraski, the founder of the line of Fedek Nieświzki was Dmitry Kaributas – a descendant of the son of Algirdas, Great Duke of Lithuania. However, the studies of historians from the second half of the 19th century (K. Stadnicki and J. Wolff) invalidated the official version of his origin. The greatest attention to the issue of Fedek Nieświzki's origin was paid by members of the Polish Heraldic Committee, which was established in 1906 in Lviv (as the Heraldic Committee), and which became a Polish nationwide centre of studies on genealogy, heraldry and other auxiliary sciences of history. Among the Committee's periodicals there was no one version of Fedek's origin; in the Committee's journals – "Heraldic Monthly" and "Heraldic Committee Yearbook" – each of the opponents showed his own schema of the genesis of the line. The greatest number of papers dedicated to the issue concerned were published by Józef Puzyna. This historian was an adherent of the old version of the origin of the Zbaraski princely family, identifying Fedek Nieświzki as Fedor Korybutowicz (Kaributas). This version of Puzyna's was accepted by Antoni Prochaska and Oskar Halecki. However, among the members of the Committee there were also some opponents of this theory; Zygmunt Luba-Radzimiński, Władysław Semkowicz, Kazimierz Sochaniewicz proved that Fedko Nieświzki and Fedor Korybutowicz (Kaributas) were two different people. My article discusses essential evidence and arguments used by the representatives of both theories. A special attention is paid to the characteristic of the present research on this issue in the contemporary Polish and Ukrainian historiography.

Diskussionen des Polnischen Heraldikvereins über die Herkunft des Prinzen Fedko Nieświzki zwischen 1911-1930

Der Artikel betrifft eine der größten genealogischen Diskussionen der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts - über die Herkunft des Prinzen Fedko Nieświzki. Der Stammvater des fürstlichen Geschlechtes Zbaraski und der von ihnen abstammenden Familien Wiśniowiecki, Porycki und Woroniecki – der Starost von Braclaw und Krzemieniec Fedko Nieświzki (Geburtsdatum unbekannt – verst. circa 1442) – war einer der tapfersten Teilnehmer des Aufstandes Świdrygiełło. Die Diskussion über seine Herkunft begann Ende des 19. Jahrhunderts und dauert bis heute. Nach der Familientradition der Herzöge

Zbaraski wurde Fedko Nieświzki – der Gründer des Geschlechts – für Nachkomme des Sohnes von Großherzog von Litauen Algirdas – für Dymitr Korybut gehalten. Die wissenschaftlichen Bearbeitungen der Historiker der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts (K. Stadnicki und J. Wolff) haben jedoch die offizielle Version seiner Herkunft in Frage gestellt. Der Frage der Herkunft von Fedko Nieświzki haben die Mitglieder des Polnischen Heraldikvereins viel Aufmerksamkeit geschenkt. Der Verein wurde 1906 in Lemberg (als Heraldikverein) gegründet und seit 1925 ist ein nationales Zentrum für das Studium der Genealogie, Heraldik und anderer Hilfswissenschaften der Geschichte. Unter Historikern in dem Verein gab es nicht eine Version der Herkunft von Fedko. Jeder der Gegner stellte eigen Schema der Genese dieses Geschlechts in den Zeitschriften des Vereins vor – „Heraldische Monatszeitschrift“ und „Jahrbuch des Heraldikvereins“. Józef Puzyna hat den Großteil der Abhandlungen über diese Frage veröffentlicht. Dieser Historiker war Anhänger der alten Version der Herkunft der Herzöge Zbaraski und identifizierte Fedko Nieświzki als Fedor Korybutowicz. Antoni Prochaska und Oskar Halecki haben die Version von Puzyn angenommen. Im Kreis des Vereins gab es aber auch Opponenten dieses Konzepts. Zygmunt Luba-Radzimiński, Władysław Semkowicz und Kazimierz Sochaniewicz versuchten nachzuweisen, dass Fedko Nieświzki und Fedor Korybutowicz zwei verschiedene Personen waren. Mein Artikel beschreibt die wesentlichen Beweise und Argumente der Vertreter beider Konzepte. Aufmerksamkeit wurde der Charakteristik des aktuellen Standes der Forschung über diese Frage in der modernen polnischen und ukrainischen Historiografie geschenkt.

Les discussions de l'Association Polonaise Héraldique sur la provenance du duc Fedko Nieświzki dans les années 1911–1930

L'article adresse le sujet d'un des discours généalogiques d'un des plus vifs discours de la première moitié du XXe siècle – sur la provenance du duc Fedko Nieświzki. Le fondateur des dynasties des ducs Zbarascy et celles apparentées Wiśniowieccy, Poryccy et Woronieccy, staroste de Krzemieniec et Braclaw, Fedko Nieświzki (? – ~1442), était un des participants les plus vaillants de l'insurrection de Świdrygiełło (Svitrigaila). Le débat sur sa provenance, déclenché à la fin du XIXe siècle, n'est fini jusqu'aujourd'hui. La tradition de la maison Zbarascy dit que Fedko Nieświzki, fondateur de la dynastie, est un ancêtre du fils du grand duc de Lituanie, Olgierd – Dymitr Korybut. Certes, les études des historiens de la première moitié du XIXe siècle (K. Stadnicki et J. Wolff) ont catégoriquement réfuté la version officielle de sa provenance. Le plus d'attention sur la provenance de Fedko Nieświzki a été prêtée par les membres de l'Association Polonaise Héraldique fondée en 1906 à Lviv (sous le nom : Société Héraldique), qui, à partir de 1925, est devenue le centre polonais de la généalogie, héraldique et d'autres sciences auxiliaires de l'histoire. Parmi les historiens adhérents, il n'y a pas eu d'accord sur la provenance de Fedko. Chaque opposant présentait dans les périodiques de l'association – Le mensuel héraldique et l'annuaire de l'association héraldique. L'auteur qui a publié le plus des dissertations sur cette question était Józef Puzyna. Cet historien

soutenait l'option ancienne de la provenance des ducs Zbarascy ; selon lui, Fedko Nieświzki s'appelait Fedor Korybutowicz. L'opinion était acceptée par Antoni Prochaska et Oskar Halecki. Mais, il y avait des opposants dans le milieu de l'Association : Zygmunt Luba-Radzimiński, Władysław Semkowicz et Kazimierz Sochaniewicz argumentaient que Fedko Nieświzki et Fedor Korybutowicz étaient deux différentes personnes. Mon article parle des preuves et arguments des représentants de deux versions. L'attention particulière est faite sur l'état présent des études sur la question dans l'historiographie polonaise et ukrainienne moderne.